

2013 M. EUROPOS NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS TINKLO KONFERENCIJOS „SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJA IR GEROJI PRAKTIKA“ IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Lietuvos Pirmininkavimo Europos Sąjungos nusikaltimų prevencijos tinklui (toliau – Tinklas) 2013 m. II pusmetį tema – **Smurto šeimoje (artimoje aplinkoje) prevencija**. Gruodžio 11-13 d. Vilniuje įvyko Gerosios ES praktikos projektų pristatymo konferencija bei apdovanojimų ceremonija, jos metu buvo įteikti apdovanojimai už geriausius 2013 m. prevencinius projektus.

Tinklo ekspertai mano, jog smurtu šeimoje gali būti laikomas bet koks grasinančio elgesio, smurto ar prievartos (psichologinės, fizinės, lytinės, finansinės ar emocinės) incidentas tarp asmenų, kurie yra ar yra buvę lytiniai partneriai ar šeimos nariai, nepriklausomai nuo lyties ar orientacijos. Smurtą artimoje aplinkoje gali patirti bet kas ir jis gali įvykti esant bet kokio pobūdžio santykiams, nepriklausomai nuo amžiaus, lyties, rasės, orientacijos, turto ir geografijos.

Tema buvo padalyta į penkias potemes, kurioms ir suformuluotos išvados bei rekomendacijos:

- ❖ pirminės reakcijos į įvykius taktika ir privalomi veiksmai;
- ❖ socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai;
- ❖ tarpininkavimas (mediacija) smurto artimoje aplinkoje atvejais;
- ❖ smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka baudmės skyrimui;
- ❖ rizikos vertinimas ir jo įtaka apsaugos skyrimui.

Šios išvados ir rekomendacijos taip pat paremtos Tinklo ekspertų diskusijomis, vykusiomis 2013 m. rugsėjo 12 d. Vilniuje, 2013 m. gegužės 21 d. Dubline ir 2012 m. rugsėjo 19 d. Larnakoje, 11 valstybių narių atsakymais į Lietuvos, kaip pirmininkaujančios valstybės, pateiktus klausimynus, 2013 m. Gerosios praktikos konferencijos diskusijų apibendrinimais, Tinklo priemonių rinkiniu Nr. 4 „Kova su smurtu artimoje aplinkoje ES – politika ir praktika“ bei pagrindiniais teminiais pranešimais 2013 m. Gerosios praktikos konferencijoje.

IŠVADOS

Bendros išvados

- Konferencijos metu keletą kartų pabrėžta tarpžinybinio požiūrio svarba. Sugebėjimas pasitraukti į šalį nuo priimto stereotipinio požiūrio buvo įvertintas kaip šiuolaikiškas tobulėjimas. Tai taip pat tai reiškia ir drąsą diskutuoti esant įvairiems požiūriams.
- Aukų saugumas yra pagrindinis smurto artimoje aplinkoje prevencijos dėmesio centras. Visos priemonės ir būdai turi būti nukreipti į šį galutinį tikslą.
- Sunku išlaikyti aukštą visų dalyvių, dirbančių su smurto artimoje aplinkoje atvejais, profesionalumo lygį be nuolatinių mokymų.
- Bendro visuomenės informuotumo didinimas viešomis kampanijomis pripažįstamas svarbiu aspektu smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir netolerancijos smurtui vystymo srityse.

- Konkretūs prevenciniai veiksmai gali padidinti policijos statistiką, o didėjantys skaičiai gali reikšti atlikto darbo poveikį: didesnis pranešimų policijai skaičius dažniausiai reiškia, kad žmonės žino, kaip išvengti smurto.
- Mokyklose vykdoma ankstyvoji prevencija gali padėti keisti smurto toleravimo nuostatas ir jaunų žmonių elgesį.
- Smurtas artimoje aplinkoje ir lyties pagrindu – problemos, su kuriomis susiduria beveik visos ES šalys, tačiau valstybių narių taikomos prevencinės priemonės gali skirtis priklausomai nuo šalies konteksto ir visuomenės požiūrio.
- Kalbant apie smurtą lyties pagrindu, būtina atsižvelgti į šalies kultūrinį aspektą. Reikia suprasti, kad šeimos ir partnerystės idėjos įvairiose ES šalyse skiriasi.

Pirminio reagavimo į įvykius taktika ir privalomi veiksmai

- Pirminis reagavimas į smurto įvykius daugelyje valstybių narių apima policijos išvykimus į įvykio vietą, pirmosios pagalbos suteikimą aukai, poveikio priemonių smurtautojui pritaikymą, faktų registravimą, įrodymų rinkimą, socialinių tarnybų, sveikatos priežiūros institucijų, savivaldybių ir NVO informavimą ir bendradarbiavimą su jomis, aukos informavimą apie galimą pagalbą.
- Specializuoto teisinio smurto artimoje aplinkoje atvejų reglamentavimo buvimas priklauso nuo šalies teisės tradicijų. Dauguma valstybių narių neturi specializuotų teisės aktų, nustatančių pirminio reagavimo į smurto artimoje aplinkoje incidentus procesą.
- Pirminio reagavimo į smurto artimoje aplinkoje incidentus veiksmai dažniausiai reglamentuoti bendruose policijos teisės aktuose ir baudžiamajame kodekse.
- Kai kuriose šalyse yra aprašytos vidinės procedūros ar išleisti specialūs policijos pareigūnams skirti vadovai, kaip elgtis smurto incidentų metu.
- Dauguma valstybių narių policijos padaliniuose neturi atskirų smurto artimoje aplinkoje specialistų. Kartais kai kurie pareigūnai nagrinėja smurto artimoje aplinkoje atvejus, tačiau paprastai jie tiria ir kitus viešosios tvarkos pažeidimus.
- Tik kelios valstybės narės kartais, kai grėsmė aukai yra labai didelė, naudoja technines smurto artimoje aplinkoje priemones.
- Dirbant su šeimomis, patyrusiomis smurtą artimoje aplinkoje, vienas svarbiausių taktinių aspektų yra užkardyti pakartotinę viktimizaciją.
- Laikinių poveikio priemonių smurtautojams skyrimas yra viena pagrindinių pakartotinės viktimizacijos prevencijos priemonių, šių priemonių jurisdikcija dažniausiai priklauso teismams. Kai kuriose valstybėse narėse specialūs įstatymai suteikia policijai teisę šias aukų apsaugos užtikrinimo priemones taikyti vietoje reaguojant į smurto artimoje aplinkoje įvykį ir taip taupant laiką bei užtikrinant aukos saugumą.

Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai

- Smurtas artimoje aplinkoje yra horizontali problema, kuriai įtaką galima daryti tik bendradarbiaujant įvairioms žinyboms. Itin svarbus yra visų partnerių

bendradarbiavimas koordinuojant bendrus veiksmus ir siekiant veiksmingai įgyvendinti visas prevencijos priemones.

- Teisėsaugos ir socialinės tarnybos dažniausiai bendradarbiauja dviem būdais. Pirmasis – IŠ VIRŠAUS Į APAČIA – modelis, paremtas nacionalinio veiksmų plano sudarymu, kuriuo remdamosi vyriausybės institucijos suteikia atsakomybę veikti specialistams. Šis būdas gali būti formalizuotas arba vykdomas betarpiškai. Kitas modelis – IŠ APAČIOS Į VIRŠŲ – yra decentralizuotas ir reiškia, kad prevencinės pagalbos iniciatyvos kyla iš NVO, policijos, savivaldybių, prokurorų veiklos ir yra nukreiptos į socialinės paramos teikėjus.
- Parama smurto artimoje aplinkoje aukoms po incidento visada teikiama remiantis tarpinstituciniu metodu, tačiau ją šalyse narėse valstybės mastu dažniausiai koordinuoja NVO: specializuoti pagalbos centrai, aukų rėmimo centrai, intervencijų centrai, savivaldybės arba vyriausybės institucijos bei pilietinės visuomenės organizacijos, finansuojamos valstybės.
- Tarpžinybinis teisėsaugos, socialinės paramos tarnybų, teikiančių pagalbą aukoms, ir kitų socialinių partnerių bendradarbiavimas apibrėžtas daugelio valstybių narių teisės aktuose. Kai kurios valstybės narės yra nusistačiusios ir kokybės valdymo sistemas pritaikytas paslaugų kokybei palaikyti.
- Ne visos valstybės narės turi nacionalinį smurto artimoje aplinkoje prevencijos koordinatorių. Neretai yra kelios atsakingos institucijos, kurios dalinasi šią atsakomybę, tačiau kai kuriose valstybėse narėse yra sukurta net regioninių (vietos) smurto artimoje aplinkoje atvejų tyrimo koordinatorių.
- Savanoriai sudaro didžiąją pagalbos aukoms teikėjų dalį ir labai prisideda kuriant efektyvų pagalbos mechanizmą.
- Koordinuojant paramą smurto artimoje aplinkoje aukoms, nuolat siekiama kuo labiau informuoti visuomenę.
- Priežastys, dėl kurių nepranešama apie nusikaltimą, yra žinomos ir buvo plačiai tyrinėjamos daugelyje šalių. Tai žinių apie smurtautojo veiksmų neteisėtumą trūkumas, atleidimas smurtautojui už veiksmus iš baimės ar prieraišumo, nepasitikėjimas teisėsaugos tyrimu, baimė atskleisti tam tikrus asmeninio ar intymaus gyvenimo aspektus, gėda, kaltės jausmas, keršto baimė, nepasitikėjimas teisingumo ir paramos sistemomis.

Tarpininkavimas (mediacija) smurto artimoje aplinkoje atvejais

- Naujoviškas tarpininkavimo praktikos taikymas rodo, kad jos realizavimas smurto artimoje aplinkoje atvejais yra galimas ir naudingas, tačiau būtina atidžiai įvertinti specifinę smurto situaciją, jos padarinius bei aukos lūkesčius.
- Galima daryti išvadą, kad tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje atvejais dažniausiai sėkmingas yra tada, kai smurtas būna psichologinis ar ekonominis, o auka nepatiria rimtų kūno sužalojimų.
- Dažniausiai tarpininkavimo modelis smurto artimoje aplinkoje kontekste yra orientuotas ne į susitaikymą, o į adekvataus bei racionalaus sprendimo abiem konfliktu pusėms suradimą.

- Tik kai kuriose valstybėse narėse sutaikymas ir tarpininkavimas yra taikomi dažniausiai pasitaikančioms smurto artimoje aplinkoje formoms. Šias poveikio priemones gali pritaikyti teismas ikiteisminio tyrimo metu, teismo proceso metu ar netgi kaip bausmės dalį.
- Daugelyje valstybių narių tarpininkavimas yra smurtautojų pagalbos ar aukų paramos programų dalis.
- Dažniausiai susitaikymo etapas neturi įtakos baudžiamosioms sankcijoms. Tarpininkavimas, turintis įtakos teisminiam procesui, integruojamas kaip alternatyva baudžiamajam procesui ir vykdomas iki baudžiamojo proceso pabaigos arba, remiantis individualiu įvertinimu, gali turėti įtakos bausmės dydžiui.
- Ikiteisminio ar teismo proceso metu sutaikinimo ir tarpininkavimo funkcijas atlieka teismas. NVO dirba su savarankiškai finansuojamais projektais, kuriuos koordinuoja specializuotos tarnybos. Kai kuriose valstybėse narėse smurto aukoms ir jų šeimoms tarpininkavimo paslaugas teikti turi teisę specialiai paskirti tarpininkai ar probacijos ir tarpininkavimo tarnybų darbuotojai.

Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka bausmės skyrimui

- Smurtautojų elgesio keitimo programos gali būti svarbios neleidžiant pasikartoti smurtui artimoje aplinkoje. Todėl jos turėtų būti vykdomos kaip tarpžinybinio metodo dalis.
- Kiekviena valstybė narė turi savo smurtinio elgesio keitimo programų taikymo sritis ir jurisdikciją, tačiau dažniausiai darbu įtaką daro geroji tarptautinių partnerių praktika.
- Intervencijos per smurtautojo elgesio keitimo programą veiksmingumas yra daug didesnis, kai prevenciniame darbe dalyvauja ir smurtautojas, ir auka(-os), ir šeimos nariai, tapę smurto liudininkais.
- Vyrų krizių centrai padeda vyrams susidoroti su psichologinėmis, emocinėmis ir socialinėmis problemomis, taip vykdydami smurto šeimose prevenciją.
- Smurtinio elgesio keitimas svarbus ne tik tais atvejais, kai smurtautojas lieka gyventi su šeima, bet ir iširus santykiams. Todėl smurtautojui turėtų būti padedama keisti savo elgesį ir išmokti veiksmingiau ir be smurto susitvarkyti su problemomis.

Rizikos vertinimas ir jo įtaka apsaugos skyrimui

- Konferencijoje buvo pabrėžta, kad susidomėjimas rizikos vertinimu yra gan naujas reiškinys. Jis vystėsi tik pastaruosius 25 metus. Ši tyrimo sritis yra labai svarbi siekiant apsaugoti aukas ir apriboti pavojingus ir žalingus smurtautojų veiksmus.
- Vykdamas smurto artimoje aplinkoje prevencijos programas smurto ar jo etapų rizikos veiksniai paprastai ne visuomet yra vertinami.
- Detalus bet kokios rizikos įvertinimas reikalingas siekiant apsaugoti auką, nustatyti teisės saugos veiksmų intensyvumą, sudaryti koordinavimo planus ir nustatyti incidento dalyvių poreikius.
- Rizika paprastai vertinama trimis etapais: (i) informacijos surinkimas ir patikrinimas – didelės rizikos atvejų nustatymas, ribotų išteklių identifikavimas; (ii) įvairių rizikų

įvertinimas ir kodavimas, (iii) rizikos valdymo strategijų nustatymas, t. y. valdymo planų ir intervencijų sudarymas.

- Pagrindiniai rizikos vertinimo metodai: klinikinis (remiantis vertintojo patirtimi ir kvalifikacija bei ideografiniu informacijos atrinkimu kiekvienu konkrečiu atveju), aktuarinis (informacija vertinama ir jungiama pagal tiksliai nustatytas taisykles, aiškius informacijos ir statistiškai reikšmingų grupių atrankos kriterijus) ir struktūruoto profesionalaus sprendimo (metodų derinys, informacijos apie asmenybę ir kontekstą atrinkimas, teorinės žinios, interpretavimas ir trumpas rizikos įvertinimo panaudojimo praktiškai aptarimas).
- Smurto rizikos vertinimas yra kompleksinė veikla, apimanti įvairius įgūdžius ir kompetencijas, ir skirtinga kiekvienu konkrečiu atveju.
- Galiausiai reikia paminėti, kad nėra rizikos įvertinimo be rizikos. Besąlygiškai numatyti žmogaus elgesį yra neįmanoma. Sveikas protas ir teorinės išvalgos yra geriausios priemonės norint suprasti sudėtingą smurtinio ar pavojingo elgesio pasaulį.

SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJOS REKOMENDACIJOS

Bendrosios rekomendacijos

- Socialiniai partneriai turėtų stengtis dirbti drauge ir į procesą įtraukti įvairias kitas suinteresuotąsias šalis. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas čia yra labai svarbus. Itin rekomenduojama vykdyti pilietinės visuomenės, savivaldybių ir bet kokio lygmens valstybės institucijų partnerystę.
- Pagrindinis suinteresuotųjų šalių darbas turėtų būti nukreiptas į aukas. Svarbu kurti kokybiškas, pvz., rizikos vertinimo, priemones, kad būtų užkirstas kelias smurto artimoje aplinkoje pasikartojimui, tačiau pagalba ir parama aukoms turi būti svarbiausias dalykas.
- Apmokyti specialistai, dirbantys su smurto artimoje aplinkoje atvejais, turi turėti pakankamai žinių apie smurto tarp partnerių dinamiką ir skirtingas jo rūšis. Jie turėtų gebėti tinkamai įvertinti situaciją, naudodami patikimas rizikos vertinimo priemones, turėti išsiugdytą intuiciją ir į procesą įtraukti tiek auką, tiek ir smurtautoją.
- Bendri policijos pareigūnų, teisėjų, prokurorų, teismo medicinos ekspertų ir socialinių ar medicinos darbuotojų mokymai gali padėti vystyti vieningą partnerių požiūrį ir atsako į smurtą artimoje aplinkoje strategiją.
- Rekomenduojama, kad bendradarbiaujant daugeliui institucijų ar tarnybų vienas proceso dalyvis koordinuotų visą darbą. Pavyzdžiui, verta patyrinėti galimybę pasiskirti nepriklausomą atvejo vadovą (nesusijusį su policija, teisėsauga ar socialine pagalba), koordinuojantį ir stebintį kiekvieną individualų atvejį. Taip pat rekomenduojama įsteigti nacionalinę koordinacinę tarpžinybinę darbo grupę (komitetą ar komisiją), įtraukiant ir NVO.
- Visuomenės informuotumo didinimo kampanijos turėtų būti organizuojamos paraleliai su kitomis prevencinėmis veiklomis. Jos laikomos vienu iš geriausių būdų pasiekti smurto aukas ir gali jas paskatinti pranešti apie smurtą artimoje aplinkoje.

- Reikia labai stengtis, kad būtų atskleisti latentiniai smurto nusikaltimai, kurie dažnai nuslepiami. Rekomenduotina juos išžiūrėti tarp statistinių eilučių analizuojant ataskaitas.
- Ankstyvosios prevencijos programos, galinčios pakeisti jaunimo elgesį ir nuostatas dėl smurto artimoje aplinkoje, turėtų tapti ankstyvosios nusikaltimų prevencijos paketo, suinteresuotų partnerių vykdomo mokyklose, dalimi.
- Siekiant pritaikyti skirtingas gerąsias praktikas, itin svarbu ES valstybėms narėms keistis idėjomis, žiniomis, praktika ir tyrimais.
- Rekomenduojama šioje srityje prevencijos priemonės vykdyti ir ES, ir nacionaliniu lygmeniu, ir atsižvelgti į kultūrinius šalies skirtumus bei kontekstą. Pavyzdžiui, negalima manyti, jog lyties ir šeimos idėja yra tokia pati ir Europos šiaurėje, ir pietuose. Todėl svarstant šį klausimą tarptautiniu mastu, visuomet būtina dirbti atsižvelgus į specifinį kontekstą.
- Ankstyvoji intervencija gali sumažinti galimas būsimas sveikatos priežiūros, socialinės politikos ir specialistų išteklių išlaidas ir suteikti bendruomenei ilgalaikį teigiamą poveikį.

Pirminio reagavimo į įvykius taktika ir privalomi veiksmai

- Nors ir labiau pageidautina, jog būtų priimti atskiri teisės aktai, skirti reagavimo į smurtą artimoje aplinkoje veiksams detalizuoti, aiškios taktikos ir tikslinių veiksnių aprašymai gali būti pateikiami ir bendruose įstatymuose, ir reglamentuose; NVO, socialinės tarnybos ir specialiojo švietimo įstaigos gali būti įtrauktos į pirminio reagavimo procesą.
- Specializuoti policijos padaliniai galėtų kokybiškiau vykdyti tik smurto artimoje aplinkoje prevenciją bei tyrimą. Tam rekomenduojama paskirti bent vieną smurto artimoje aplinkoje atvejus koordinuojantį pareigūną kiekvienoje policijos įstaigoje ar padalinyje. Šis pareigūnas bendradarbiautų su NVO ir aukomis bei tikrintų, ar smurtautojas laikosi paskirtų įsipareigojimų.
- Svarbu pirmenybę teikti pakartotinės viktimizacijos prevencijai, atsižvelgus į platesnį smurto artimoje aplinkoje problemos aspektą, į šį procesą reikėtų įtraukti ne tik policiją, bet ir NVO bei socialines tarnybas. Apskritai, efektyvi veikla visada reikalauja detalios ir struktūrizuotos koordinacijos.
- Itin rekomenduojama kai kurių ES šalių taikoma praktika, kai policijos pareigūnai smurto incidento vietoje gali priimti laikino apribojimo poveikio priemones. Ji užtikrina greitesnę reakciją į smurto artimoje aplinkoje incidentus ir didesnę aukos saugumą.

Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai

- Siekiant apsaugoti žmogaus gyvybę, svarbu stiprinti veiksmingus metodus. Pagal tarpžinybinį metodą jau vykdomos beveik visų rūšių nusikaltimų prevencijos priemonės. Atsižvelgiant į šalies kultūrinės, socialinės ir teisines aplinkybes turėtų būti pasirenkamas konkretus šalies veiklos modelis.

- NVO, dirbančios paramos aukoms srityje, pripažįstamos kaip vienos pagrindinių suinteresuotųjų šalių konkrečioje smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje. Jas turėtų remti ir vyriausybė bei savivaldybė, ir visuomenė. Gerai organizuotos ir stiprios paramos aukoms tarnybos gali suteikti daugiau vieningumo nacionaliniam paramos tinklui, o aukoms – geresnę paramos kokybę.
- Siekiant užtikrinti paramos aukoms kokybę, reikėtų įdiegti kokybės valdymo sistemą ir paskirti nacionalinį smurto artimoje aplinkoje prevencijos koordinatorių.
- Savanorių darbas visuomenėje turėtų būti motyvuojamas ir skatinamas. Įdiegus nemokamų policijos ar NVO pagalbos linijų smurto aukoms, visuomenė bus skatinama pranešti apie smurto artimoje aplinkoje incidentus ir užkirsti kelią jų pasikartojimui.
- Susidūrę su aukų nenoru pranešti apie nusikaltimą, nusikaltimų prevencijos specialistai turėtų joms teikti daugiau informacijos, pavyzdžiui, paaiškinti apie pranešimo apie nusikalimą svarbą, atremti argumentus dėl nepranešimo, ir svarbiausia, užtikrinti aukoms teisę į informaciją.
- Planuojant smurto prevenciją, svarbu sulaužyti visuomenėje egzistuojančius tabu, didinti aukų informuotumą apie smurtą artimoje aplinkoje, kalbėti apie problemą viešai ir kiek įmanoma vizualiau išreikšti, kokie yra buvimo smurto auka padariniai. Be to, nuolat turi būti stengiamasi į veiklos procesą įtraukti sprendimus priimančius asmenis.
- Paramos aukoms intervencijos modelio centre auka turi būti kaip KLIENTAS, kurio poreikiai, sprendimai ir nuomonė yra visų gerbiami.
- Diegiant socialinės intervencijos modelį taip pat reikėtų vadovautis lygių galimybių ir vienodo elgesio su aukomis principu, nediskriminavimu dėl lyties, rasės, etninės kilmės, religijos, lytinės orientacijos, amžiaus, ekonominės būklės, ideologijos ar kitų priežasčių.
- Pagalba smurto artimoje aplinkoje aukoms bei socialinė intervencija turėtų įvykti kiek įmanoma anksčiau ir, rekomenduotina, tiesiogiai bendradarbiaujant su visomis susijusiomis šalimis – policijos pajėgomis, teismais ir kitomis organizacijomis. Tai padėtų neeskaluoti situacijos, sumažinti viktimizaciją ir išvengti jos pasikartojimo, kuri dažnai patiria smurto artimoje aplinkoje aukos.

Tarpininkavimas (mediacija) smurto artimoje aplinkoje atvejais

- Sprendimas – ar įtraukti tarpininkavimą į smurto artimoje aplinkoje prevenciją – kiekvienoje valstybėje narėje turėtų priklausyti nuo teisinių aplinkybių. Be to, reikia pabrėžti, kad tarpininkauja tik konkrečios institucijos.
- Jei teisinė sistema leidžia, rekomenduotina smurtautojo elgesio korekciją suderinti su paskiriama bausme.
- Nors tarpininkavimas prisideda prie naujos, nesmurtinės santykių kultūros, tarpininkavimo poreikis smurto artimoje aplinkoje atvejais visgi turėtų būti vertinamas individualiai.
- Rekomenduotina, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais tarpininkautų specialiai išmokyti tarpininkai, turintys bent keletą metų patirties.

- Reikia pabrėžti, kad aukų sutikimas tarpininkavimui yra būtinas, kaip ir atsižvelgimas į jų teisę bet kuriuo metu pasitraukti iš proceso.

Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka bausmės skyrimui

- Veiksmingą smurto artimoje aplinkoje atvejų intervenciją vykdo tik bendradarbiaujančios žinybos (t. y. visos tarnybos, dirbančios priežiūros, teisingumo srityse, taip pat ir savivaldybių bei bendruomenių organizacijos); taip pat svarbu bendradarbiauti ir tarptautiniu mastu, siekti kad specialistai greičiau reaguotų.
- Prieš smurtautojui prisijungiant prie smurtinio elgesio keitimo programos, rekomenduojama atlikti situacijos rizikos įvertinimą. Intervencija turėtų būti paremta gera situacijos analize. Rizikos vertinimo priemonės, rekomenduotinos smurto artimoje aplinkoje atvejais, yra aukos požiūrio paisymas, recidyvo tikimybės įvertinimas, dabartinės ir ilgalaikės rizikos bei kraštutinių, itin sunkių smurto artimoje aplinkoje formų rizikos nustatymas.
- Situacijos stebėjimo programa, į kurią, jei įmanoma, įtraukiami smurtautojo sutuoktinė ir šeimos nariai, turėtų būti vykdoma paraleliai su pagrindine smurtinio elgesio keitimo programa.
- Tais atvejais, kai pora nusprendžia toliau gyventi drauge, svarbu ir toliau abiem sutuoktiniams teikti reikiamą paramą.
- Smurtautojas turi išmokti atpažinti smurtinio elgesio rizikos požymius, suprasti smurtavimo priežastis ir savo vaidmenį santykiuose su auka bei jų dinamikoje, priimti atsakomybę už smurtą, išmokti naujų elgesio strategijų, tobulinti įgūdžius, reikalingus saugiems santykiams palaikyti, būti pasirengęs ir motyvuotas tolesnei terapijai (prireikus).

Rizikos vertinimas ir jo įtaka apsaugos skyrimui

- Viktimizacijos rizikos veiksnių nustatymas yra itin svarbus krizinių situacijų prevencijai ir valdymui. Naudojant empirinius duomenis, turėtų būti sudaryta ir taikoma veiksminga taktika, skirta smurtui mažinti ir užkardyti.
  - Turėtų būti sukurta specialių rizikos vertinimo programų specialistams, kurie dirba su smurtiniais atvejais, pateikiant jiems aktualią informaciją ir konkrečias darbo priemones.
  - Turėtų būti sukurta veiksmingų įvairių smurto atvejų prognozavimo ir prevencijos modelių.
  - Jaunimo švietimas, jaunuolių nuostatų keitimas ir informuotumo didinimas pripažinti veiksmingais kriterijais, mažinančiais smurto riziką ateityje.
-